

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת בהר בחוקותי - גליון 40

טעם מצוות השמיטה בשביעית

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' וגו' (כ"ה ד').

טעם המצווה כתב האלשיך כי רצה השי"ת שנזכור מעשה בראשית כי ביום השביעי שבת השי"ת מכל מלאכתו וינפש ולכך ציווה אותנו לשבות בשנה השביעית זכר למעשה בראשית, והעניין בזה כי הימים מקבילים לשנים וכמו שכתוב לגבי עונש המדגלים (במדבר י"ד ל"ד) שנאמר 'יום לשנה יום לשנה תשא את עונתיכם', ולכך נצטוונו לשבות בשנה השביעית מהמניין כמו שעשה השי"ת ששבת ביום השביעי כדי להזכיר לנו מעשה בראשית.

ונראה על פי זה טעם נוסף, כי באמת טירחה היא לארץ להוציא פירות והארץ רוצה לשבות ולנוח כדרך ששבת הקב"ה בשביעי, ולכך נצטוונו ליתן לארץ מנוחה בשביעית כדי שלא להטריח על הארץ לעשות מלאכה כל השנים, וטעם זה נראה בכתוב (כ"ה ד') שנאמר 'ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ' ומשמע שזהו טעם המצווה בשביל ליתן מנוחה לארץ, ומשום כן השמיטה נקראת (בפסוק ו') 'שבת הארץ' כי זהו הטעם כדי ליתן מנוחה לארץ, ראה נוספת יש מן הפסוק (כ"ו ל"ד) שנאמר 'אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה', ונראה משם כיצא בזה שהארץ תובעת לשבות וכשלא קיימו זאת הארץ תובעת עלבונה מהשי"ת עד שישראל גולים מארצם ואזי הארץ תשבות את שבתותיה.

והחינוך כתב הטעם כי רצה השי"ת להזכיר לנו כי לו הארץ ומלואה והוא שנתן לנו רשות להשתמש בה ובלא רשותו אסור לנו להשתמש בעולם הזה שהוא שלו, ולכך ציוונו לשמוט את הארץ בשביעית כדי לזכור זאת ולא לשכוח.

טעם נוסף נראה, כי באמת מן הראוי לו לאדם לבטוח בהשי"ת שימציא לו מזונותיו והשי"ת בודאי לא יפקירנו וימציא לו את אשר יצטרך וכמו שכתוב (תהילים ל"ז ה') 'גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה', וקבעה תורה הגבול בשנה השביעית לנהוג במנהג הבטחון הזה כי כל השביעין חביבים בהיותם זכר למעשה בראשית.

טעם נוסף נראה, כי מתוך כך יבוא האדם להבין מצוקת האביונים בהיותו נוהג כמותם בשנה השביעית ויבוא לתמוך בהם ולעזור בהם, וזהו שכתבה התורה 'ואכלו אביוני עמך' כל אדם במשמע אלא שבא לפרש טעמו של דבר שתנהוג כמנהג האביונים.

ונספר מטה משה (הלכות שבת אות תע"ג) כתב טעם נוסף בטעם השביעית ממלאכה בשביעית, כי באמת רצון השי"ת היה שישבתו הכל ביום השביעי האדם והבהמה השדות והכרמים, ורק כיון שאי אפשר לצוות על שביעית האדמה בשבת שממילא גדלים הפירות גם בשבת, לכן ציווה השי"ת לשבות בשנה השביעית, כי בכל שנה יש נ"ב שבתות, נמצא שבששת השנים יש ש"ב שבתות שגדל בהם תבואת השדה והכרם, וכנגדן צריכין לשבות בשנת השבע שנת השמיטה ש"ב ימים חוץ מנ"ב שבתות שהן בשנת השבע, לפי שאין שבת מוציאה שבת כי דיין שיפקיעו את עצמן, וחשבון נ"ב וש"ב עולה ביחד שס"ד ימים כמנין שנת החמה ולכן שובתים בשנה השביעית תשלומים למנין השבתות.

ומצוה זו נוהגת רק בארץ ישראל (כמ"ש קידושין ל"ו ב'), והטעם שכן ארץ ישראל קדושה יותר משאר ארצות וראוי לנהוג בה בקדושה ולהיות פרושים ומובדלים לעבודת השם, טעם נוסף כתב האלשיך לפי מה שכתב כי השביעית היא זכר למעשה בראשית דיש לומר שאין עניין להזכיר מעשה בראשית רק בארץ ישראל להורות כי הארץ של השי"ת והוא נתנה לישראל, אבל בחוצה לארץ שאין אנו בעלים עליה אין עניין להזכיר שוב מעשי בראשית שכדי להזכירה לאדם מספיק בשביעית דיום השבת ואין צורך להדגיש זה יותר רק בארץ ישראל כדי להורות על תשובתנו לדברי אומות העולם שטוענים על הארץ בעלות.

המשך בעמוד ב'

בפתח הגליון

בעניין הברכות והקללות

הזוהרנו בתורה דאם לא תשמעו בקולי לבלתי עשות את כל מצות השם, הרי דיבואו הקללות האמורות בתורה דאף אני אלך עמכם קרי וכולי. והנה עיקר הקללות הרי הן קללות על הציבור, כוהשכלתי רעב בארץ, וכן כל הקללות הרי הם כלליות כדבר ואויבים וחיה רעה, וכן הברכות הרי הם ברכות כלליות כשובע ושלוה ונתתי משכני בתוכם, ודבר זה הוא חידוש דאיכא מושג דברכה וקללה על כללות העם, דאין מודדים כל אדם אך ורק על פי מעשיו אלא מודדים את כללות העם על פי מעשיו.

וכן כתב הרמב"ן בפרשתנו בחילוקו בין הברכות האמורות הכא לבין הברכות האמורות בכל התורה, וז"ל אבל אלו הברכות שבפרשה הזאת הן כלליות בעם והן בהיות כל עמנו כלם צדיקים ולכך יזכיר בכאן תמיד הארץ ונתנה הארץ לבטח בארצכם שלום בארץ מן הארץ לא תעבור בארצכם, והמשיך לבאר דכיון דכך אף על פי דהם ניסים נסתרים, הרי הם מתפרסמים מחמת היותם בתמידיות ועל פני כל הארץ, ויוודע לכל כי מאת השם היתה זו, וכן ההיפך זה יהיה בקללות.

והנה יסוד הענין צריך ביאור דמאי שייך שכר ועונש זה דהאחד יענש או יקבל שכר בעבור זולתו, וכי משום דיש חוטאים בעולם זוהי סיבה דהצדיק לא יקבל כצדקו, וכן להיפך דמאי שייכא האחד לשני, וביאור הדברים דהנה עם ישראל הוא עם אחד, ומבואר בספרים דנשמות כלל ישראל הרי הם בעצם משורש אחד, דכל נשמותיהם הרי הם מנשמה כללית אחת, ומחמת זה הרי הם כגוף אחד, וזוהי הדרגה של אהבת ישראל שנצטוונו דואהבת לרעך כמוך, שירגיש שהם גוף אחד שיהא בחינה של "כמוך", ובודאי דהוא דרגה גבוהה להגיע לכך בשלמות, אך מ"מ יש הרבה דרגות בזה.

והנה חיבור זה הוא אף ברוחניות, דהיינו דעל ידי דיהודי מתחזק בתורה ובעבודת השם הרי הוא מרומום יחד איתו את כלל ישראל, וכן בהיפוך דאם הוא נחלש בעבודת השם הרי הוא מוריד עימו את כלל ישראל, וידוע מה שאמר הגר"ח מוולוז'ין דכשבחור מוולוז'ין מוריד את כובעו יהודי מפריו ממיר דתו, וזהו ג"כ טעם הדין דערבות דאף דשאנו מחויב בדבר אינו מוציא מ"מ אם יצא מוציא, וטעם הדבר הוא כיון דהם בסופו של דבר בעבודת השם אחת, דמעשה של אחד הרי הוא מרומום את שניהם א"כ ודאי דהוא מחויב במצות של חבירו, דהרי הם גם העבודת השם שלו, וזהו טעם העונש והשכר הכלליים שהעמידה התורה, דכיון דכל אחד ואחד הרי הוא משפיע על חבירו א"כ כשיש רשעים החוטאים הרי בכוח הצדיק לקרובם ע"י לימוד התורה והמעשים טובים שלו וע"ז מגיע העונש הכללי.

והנה בשבוע זה אירע אסון כללי בקרב שומרי התומ"צ אשר בו ניספו מ"ה יהודים, בעת שמחה של מצוה וקבלת עול מלכות שמים, ובודאי דענין זה בא לעורר אותנו כולנו מאחר והוא פגע בכלל קהילות הקודש, והרי זה בא לעורר אותנו כדביארנו לעיל דכל אחד מישראל הרי הוא משפיע על חבירו ואילו היינו מתחזקים הרי לא היה קורה אסון זה, ובודאי לא באופן זה, ובהא דניספו מכלל הקהילות הרי בזה רמזו לנו להתחזק באהבת ישראל, דכל כלל ישראל הם משורש אחד ויש להתחזק בזה.

המשך בעמוד ד'

נוהגת אלא בפני הבית שאז היובל נוהג, ומקור מחלוקתם מבוארת כבר בברייתות (והביאם ברש"י בגיטין ל"ו א'), בירושלמי גיטין (ה"ג) אמרו מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית, אבל בתורת כוהנים (פרשת בהר) אמרו ששביעית נוהגת אף בזמן שאין היובל נוהג.

ויש לבאר טעם מחלוקתם שנחלקו בטעם העניין שאין השמיטה נוהגת אלא בארץ ישראל, דלפי הטעם דבזמן הגלות דרך כל אדם לרחם על העניים שכן אף הוא עצמו אינו בטוח במצבו ולכן אין בו צורך מיוחד לרחם על העניים, יש לומר דאף בזמן שאין כל יושביה עליה אין האדם בטוח במצבו ואין צורך בתזכורת מיוחדת להביא לעניים, אבל אם הטעם כמו שכתב האלשיך שבחוצה לארץ אין עניין מיוחד להזכיר לנו את מעשי בראשית, או כמו שביארנו שבארץ ישראל ראוי לנהוג בקדושה יתירה ולנהוג במידת הבטחון והאמונה הצרופה יותר מבחוצה לארץ, אם כן יש לומר שאף בזמן שאין כל יושביה עליה תנהג השביעית מן התורה.

טעם מצוות היובל

ולהיות פרושים ומובדלים לעבודת השם. עוד, שכן בחוצה לארץ אין נמצאים בה כי אם בזמן הגלות, ובזמן הגלות כל אדם יודע שאינו נמצא בקרקע אלא לשעה, ויודע שאין לו קבע כי אם בעולם הבא, ואינו צריך להזכיר זה.

ובגמרא (ערכין ל"ב ב') מבואר עוד כי אין היובל נוהג אלא כשכל ישראל על אדמתם, אבל משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו היובלות, והטעם בזה נראה כי מצוות היובל באה להזכיר לאדם שאין קבע כי אם בעולם הבא, ולכן כשגלו חלק מישראל כבר אין היובל נוהג כי אז אין צריך להזכיר זאת כי כבר גלו חלק מישראל ובזה הזמן הכל נזכרים כי אין מנוחה לאדם אלא בעולם הבא. עוד אמרו בגמרא שם כי כשכל ישראל על אדמתם ורק שבט בנימין נמצא ביהודה ושבט יהודה נמצא בבנימין אין היובל נוהג, ודווקא כשכל ישראל יושבין כתיקונם אזי היובל נוהג, והטעם בזה יש לבאר כי ישיבה כזו בוודאי היא זמנית ולכן בזה אין צורך להזכיר עניין זה שאין קבע כי אם בעולם הבא.

בטעם מצוות ספירת העומר

- כיון שנתחדשו לנו דברים נוספים בעניין הבאנו את כל המאמר אף על פי שחלקו הובא כבר לפני כמה שבועות -

והחזקוני כתב טעם כי טעם הספירה כדי להזכיר לנו בזמן הקציר את מצוות השמיטה והיובל, כדי שנזכור בזמן הקצירה כי כל מעשינו על פי מצוות המלך וכשהמלך אומר לנו לשבות אנו מקיימים את דברו ושוותים.

טעם נוסף נראה כי הכוונה בספירה כדי לזכור את ההתחייבות שלנו לשמור מצוותי שבשביל זה יצאנו ממצרים שהשי"ת פדאנו מלהיות עבדי פרעה כדי שנשמר מצוותיו, ולכן מונים מיציאת מצרים עד חג השבועות כדי לזכור ששניהם ענין אחד שתכלית היציאה היתה כדי לקבל את התורה.

והנה מצינו שנחלקו הראשונים אם הספירה בזמן הזה היא מדאורייתא או מדרבנן, שיטת רוב הראשונים שבזמן הזה הספירה מדרבנן, אבל שיטת הרמב"ם (פ"ז מתמידין ומוספין הכ"ד) שגם בזמן הזה הספירה דאורייתא, ונראה שמחלוקתם תלויה בטעם המצווה, דלפי טעם הרמב"ן שהספירה באה להורות על הבאת השתי הלחם מן החיטים כהשלמה לקרבן העומר שבא מן השעורים, יש לומר דבזמן הזה שאין קרבן העומר ושתי הלחם באים הרי שאין טעם בספירה מדאורייתא, אבל לשיטת החינוך שהוא זכר למה שמנו ישראל ביציאתם ממצרים אם כן זה לא תלוי במקדש וחייבים בזה אף בזמן הזה מדאורייתא, ולטעם הרוקח והאבודרהם יש לעיין דאפשר שיעיקר קפידת התורה היה בשביל עליה לרגל ובזמן הזה דליתא לא יהיה שייך זה המצווה, ולטעם החזקוני יש לומר שזה תלוי אם בזמן הזה שביעית נוהגת מן התורה, או אפשר דכיון דיובל אינו נוהג מן התורה אם כן ליתא לכולא מצווה ולהכי בזה הזמן אינו נוהג כי אם מדרבנן.

טעם נוסף לפי הטעם במצוות שביעית שהוא בכדי שידאג האדם לאביונים וירגיש בצערם בהיותו כמותם ממש, דיש לומר שזה ציוותה תורה רק בארץ ישראל שיש שמחה לבעל הבית במה שיש לו ולא בחוצה לארץ שאין שמחה כל כך שאין הקרקע שלו לעולם. ועוד שכן בחוצה לארץ אין נמצאים בה כי אם בזמן הגלות, ובזמן הגלות דרך כל אדם לחוס על העניים שכן הוא עצמו בגלות.

טעם נוסף נראה לבאר לפי טעם המטה משה שהשנה השביעית היא תשלומים לכל שבתות הו' שנים, דיש לומר שכל מה שרצה השי"ת שתשבות גם הארץ ביום השביעי, זה דווקא בארץ ישראל שאין עליה לא שר ולא ממונה רק עיני השי"ת בה כל הימים, אבל בשאר ארצות שיש עליהם ממונה אין צורך בהם לשבות בשנה השביעית לפי שזה לא היה בכלל חפץ השי"ת שישבתו ביום השביעי.

ונחלקו הראשונים אם בזמן שאין היובל נוהג אם השמיטה נוהגת או לא, שיטת הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה הכ"ה) שהשמיטה נוהגת אף שלא בפני הבית מן התורה, ושיטת החינוך (מצוה פ"ד) שאינה

וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל ישיבה וגו' (כ"ה י').

טעם המצווה כדי להראות שאין דבר קבוע בעולם הזה כי העולם הזה דומה לפרוזדור ועולם הבא דומה לטרקלין, ולכן משתחררים העבדים ביובל וחוזרים השדות לבעליהם המקוריים, כדי שידע הסוחר כי הדברים שקנויים לו אינם קנויים לו עולמית. ולא ציוותה תורה להפקיר כל השדות גם אותם שנפלו בירושה שעיקר הקפדת התורה היא על הסוחר שקנה מעצמו כדי להשתקע בעולם הזה אבל הבן ירש מאביו את חלקו ולא נתן בזה דמים, עוד שלא הקפידה תורה על הממון שהגיע על פי השי"ת בחלוקת הארץ והקפידה רק על הממון הבא לו לאדם מעצמו, וטעם מנין השנים כדי שנזכור זאת בכל השנים כי עתיד להגיע היובל ולהזכיר לנו על שאין קביעות בעולם הזה והעולם הזה דומה לפרוזדור והוא עראי.

ומצוה זו נוהגת רק בארץ ישראל (כמ"ש קידושין ל"ו ב'), והטעם שכן ארץ ישראל קדושה יותר משאר ארצות וראוי לנהוג בה בקדושה

נצטוונו בתורה (ויקרא כ"ג ט"ו) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהינה. טעם המצווה כתב הרמב"ן (עה"ת) כי בפסח מקריבים את קרבן העומר ומביאים אותו מן השעורים שהם מאכל בהמה, וכדי להורות שאין זה עיקר רצונו להקריב מנחה פשוטה כזו אלא שהעומר הגיע בזמן שלא בשל כל התבואה ורק השעורים הבשילו ראשונות ולכן הביאו את המנחה מן השעורים, לכן סופרים שבע שבתות כדי להורות ששני הלחם הוא המשך לקרבן העומר, וכדי לרמוז כי בעת תשלום הבישול נשלים את קרבן העומר ונביא קרבן הודאה מחיטים כראוי שהוא מאכל אדם.

ורבותינו (פסיקתא רבתי פכ"א) אמרו שבשעה שאמר משה לישראל כך אמר לי הקדוש ברוך הוא תעבדון את האלקים על ההר הזה, אמרו לו משה רבינו עבודה זו אימתי, היה משה אומר להם לחמישים יום הקדוש ברוך הוא נגלה עליכם ויתן לכם את תורתו, והיו ישראל מחכים לאותם חמישים יום והיו מונים כל אחד לעצמו, וגם היו מכינים עצמם לקראת היום הגדול ובכל יום היו נכנסים בשער אחד ממ"ט שערי קדושה (כמבואר בז"ח שמות ל"ט א'), וכתב החינוך כי זכר לזה נצטוונו לדורות למנות הימים כדי להשתוקק ולכסוף למתן התורה, וכדי להכין עצמנו לחג השבועות שבו מתחדש ההשפעה שהיה באותם הימים.

טעם נוסף כתבו הרוקח (סי' רצ"ד) והאבודרהם מפני שכל אחד מישראל היה עסוק בקציר שלו והיו מפוזרים כל אחד בגרנו, ציווה הכתוב למנות כדי שלא ישכחו זמן עליהם לרגל.

ביאורים על הפרשה

עריהם ניתן להם בתורת 'אחזה בתוך בני ישראל' ולא בתורת חלוקת הארץ אם כן נקרא היא כמתנה מיוחדת ולא כחלק בחלוקת הארץ ולכן ראוי שלא תופקע מהם.

וטעם שאף לוי הקונה מן הלוי יש לו גאולה עולמית הוא מטעם לא פלוג בדאורייתא.

וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבוד בו עבודת עבד וגו' לא ימכרו ממכרת עבד וגו' (כ"ה ל"ט - מ"ג).

טעם המצוה כמ"ש (בפסוק מ"ב) 'כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים', והעניין כי כל ישראל בני מלכים הם ואין ראוי לנהוג בהם מנהג בזיון.

לעלם בהם תעבדו. (כ"ה מ"ו).

טעם המצווה כתב החינוך כי האיש הישראלי חייב לעבוד את ה' בכל מאדו, משום כך הוא זקוק למשרתים שיבצעו את העבודות הנוצרות בביתו, ולכן נאסר לשחרר העבד כדי שאדונו יוכל לעבוד את השם כרצונו.

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם וגו' (כ"ו ג').

טעם סמיכות פרשה זו לפרשת בהר נראה כי הפרשה הקודמת דיברה מעניין שבידת הארץ, ולכן נסמך אליה פרשה זו שמדברת מעניין העונש אם לא ישתנו בשנה השביעית, וכמו שכתוב בסוף הפרשה (כ"ו ל"ד) 'אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה' וגו'.

והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי וגו' (כ"ו מ').

נצטוונו בזה להתוודות על חטא, ובפשוטו העניין תמוה כי השי"ת יודע כל המחשבות ויודע שזה האיש עשה תשובה ומדוע יש עניין שיפרט הלה את חטאו, ובפשוטו הטעם כי הוא דרך הכנעה להשי"ת כי לרוב הסיבה שהאדם חוטא הוא כי חשב שאין הקב"ה משגיח על הפרטים, וכעת כשחוזר בתשובה צריך מתחילה להכיר בידיעת השי"ת בכל דבר עד שאינו מנסה להסתיר זאת. ונראה עוד כי מי שאינו מודה על האמת יש לו עדיין עזות פנים כי אינו מכיר באשמתו וזה סותר את התשובה ולכן נצטוונו להודות על האמת ולעשות תשובה כדי להעביר מאיתנו את עזות הפנים. עוד נראה כי הוא מדרך הבטחון והאמונה בהשי"ת שאחרי שעשה תשובה בוודאי השי"ת יעביר לו על חטאתו, ולכן נצטוונו להתוודות על החטא כדי להראות כי אחרי שחזרנו בתשובה אין אנו מנסים להסתיר את המעשה כי מאמינים אנו שהשי"ת יעביר לנו על חטאותינו.

ונראה לבאר בזה עומק נוסף, כי רצה הקב"ה שיהיו המלאכים מלמדים זכות על החוטא וידעו כי זה האיש עשה תשובה, והעניין כי השי"ת לבדו רואה ללבב ואמנם המלאכים אינם רואים אלא את המעשים ולא את המחשבות, ומצינו במדרש (ז"ח בראשית ל"ד א') שפעמים שהשי"ת ישנה את פסק הדין בגלל מלאכי מעלה שאינם יודעים המחשבות, והעניין בזה הוא מפני שרצון השי"ת שיהיו דבריו מובנים למלאכי השרת, ולכן רצה השי"ת שאף המקטרגים יסכימו שלא להעניש את החוטא וידעו כי עשה תשובה ולכן ציווה להתוודות כדי שידעו המלאכים שזה עשה תשובה ויפסיקו מלקטרג עליו.

איש כי יפליא נדר בערך נפשת לה' וגו' (כ"ז ב' - ז').

טעם העניין כתב החינוך כי האדם לא ישתתף עם העליונים רק בעניין הדיבור כי בשאר הדברים הרי הוא כבהמה, ובזה האדם נבדל מן הבהמה בעניין הדיבור, ולכן ציוותה תורה שיקיים מה שנדר כי בזה הוא נבדל מן הבהמות.

וטעם נתינת הסכומים שקצבה תורה כי הם שוויו האמיתי של האדם, והעניין כי שוויו האמיתי של האדם אינו נמדד לפי יכולת עבודתו אלא לפי כמה תואר איש יש בו ותואר האיש שיש בו נמדד לפי עניינו הרוחני והגשמי. והעניין כי כתיב (איוב ה' ז') 'אדם לעמל יולד' ולכן בזמן עיקר כוחו נחשב יותר ל'אדם', ואמנם הקטן והזקן נחשבים לפחות 'אדם', והטעם כי בקטנותו אין בו דעת ומעשיו אין בהם ממש, ועוד כי הוא פטור ממצוות ואינו בר עבודה רוחנית, ובזקנותו פעמים שחולה או שתש כוחו ואינו בר עבודה גשמית. ונקבה גם כן ערכה פחות כי תכלית בריאתה

והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש וגו' (כ"ה ט').

טעם המצוה כי השופר מחריד את האדם ובהיותו והיה קשה לבעלי העבדים לשחרר את עבדם נצטוונו להעביר שופר לזעזע את בעלי העבדים שיכנע לבבם וישמעו לדבר השם.

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תנו איש את אחיו. (כ"ה י"ד).

מבואר בפרשה האיסור להונות איש את אחיו, ומהי ההנאה שימכור המוכר את החפץ יותר ממה שהוא שווה בשוק, ואיסור זה נוהג בין בקרקעות ובין במטלטלין וכמו שכתב הרמב"ן (עה"ת) דאף על גב שאמרו רבותינו כי הקרקעות אין בהם אונאה כל זה לעניין חזרת אונאה אבל לעניין איסור יש איסור גם בקרקעות. ובאור החיים ביאר כי זהו מה שחוזרת התורה (בפסוק י"ז) 'ולא תונו איש את עמתו ויראת מאלקיך', והיינו שתחילת הפרשה דיברה לעניין מטלטלין שיש בהם אונאה וכעת מדבר מעניין קרקעות שאף על פי שאינו ניתן להשבון בבית דין של מטה מכל מקום נענשים על זה בבית דין של מעלה ולזה אמר 'ויראת מאלקיך' שבבית דין של מעלה נענשים על הדבר, (וזה פירוש אחר ממה שפירש רש"י פשט הכתוב שמדבר בעניין אונאת דברים).

ומבואר במשנה (ב"מ מ"ט ב') כי המוכר חפץ לחברו שתות יותר ממה שהוא שווה קנה ומחזיר אונאה והמוכר חפץ לחברו יותר משתות ממה שהוא שווה בטל מקח, ודין זה נאמר רק במטלטלין ולא בקרקעות, והטעם כתב הכלי יקר כי כל דבר הנמכר אינו בערך אחד בכל הזמנים כי כפי השתנות הזמנים לפעמים יוקר או יוזל, לפיכך הקרקע אין לה אונאה כי אף על פי שבאשר היא שם היה ראוי למוכרה בזול או ביוקר מכל מקום לא ימלט שתהיה נמכרת באותו ערך שהוא קונה אותה עכשיו, אבל מטלטלין יש לחוש שמא באותו זמן לא יהיו בעולם, והקרקע לעולם עומדת לפיכך אין בה דין אונאה.

במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמתך וגו' (כ"ה ט"ו).

רבתינו (ערכין כ"ט ב') דרשו מכאן שאין המוכר יכול לגאול שדהו פחות משתי שנים שתעמוד ביד הלוקח, והטעם ביאר האור החיים כי רצונו יתברך הייתה לבל ימכור האדם שדהו ולכן ציווה ללוקח לבל ישיב למוכר שדהו כדי שעל ידי זה המוכר לא ירצה למכור שדהו בידעו שלא ויכל לגאול פחות משתי שנים.

כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו וגו' (כ"ה כ"ה - כ"ח).

טעם הענין הוא מצד תיקון העולם שפעמים שרוצה המוכר לחזור בו, כי פעמים שאינו שם ליבו בשעת המכירה על הקשר הנפשי שיש לו לשדה שמכר, וגם כרגיל המשפחה רוצה שהשדה תעמוד על שמה, כי דרך שקרובי המשפחה ישלטו בשדות אשר ליד המוכר כי כולם ירושה מאביהם היא ופעמים שירצו המשפחה שתעמוד השדה על שמה, או לסיבת כי נוח יהיה לקרוב שקרובו שליט בשדה הסמוכה לו, ולכן ציוותה תורה שיוכלו לגאול השדה.

ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו וגו' (כ"ה כ"ט - ל').

טעם העניין כתב הרמב"ן (עה"ת) כי אחר שנשתקע האדם בבית החדש שלו אין זו דרך להוציאו מביתו, ורק קודם שנשתקע בשנה הראשונה אזי אפשר לגאולה כי עדיין לא נשתקע בה, אבל בערי החצרים עיקר דירתם לא הייתה במקום רק לצורך שמירת השדות ולכן מחזירים אותם ביובל כדין השדות.

וערי הלויים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללוים. (כ"ה ל"ב).

טעם העניין כמבואר בכתוב (פסוק ל"ג) 'כי בתי ערי הלויים הוא אחזתם בתוך בני ישראל', והכוונה כי כיון שהיא אחזתם רצתה תורה שיעמוד על שמם ולא יופקע מהם, והטעם כי כיון שאחזתם ניתנה להם במתנה מיוחדת מאת הקב"ה דרך כבוד הוא שתשאר המתנה נתונה להם עולמית ולא תופקע, כי בזה ניכר שמחשיבים הם את מתנת הקב"ה, וכיון שנתנית

היתה לעזרת הבעל כמ"ש 'נעשה לו עזר כנגדו', ועוד כי פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא.

לא יחליפנו ולא ימיר אתו וגו' (כ"ז י').

טעם המצוה ביאר הרמב"ם (פ"ד מהלכות תמורה הי"ג) כי טוב ברע אסור להחליף את הקרבן כי מפחית הוא מרשות ההקדש, וטעם רע בטוב גזירה משום טוב ברע. עוד אפשר כי דרך בזיון הוא לגבוה להחליף הקרבן בכל עת ירצה.

ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. (כ"ז י').

הטעם בזה כי יש בהקדשת התמורה חלות לענין הקרבן השני אבל אין בה כוח להפקיע הקדושה מהראשון, עוד אפשר שבאמת הוחלפה הקדושה אלא שהתורה קבעה בקנס שגם הראשון יהיה קדוש.

ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו. (כ"ז ט"ו).

טעם הענין כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות תמורה הי"ג) כי ירדה תורה לסוף דעתו של אדם שפעמים מתחרט מההקדש שהקדיש וטוען כי שווי

השדה פחות ממה שהיא באמת, ולכך ציוותה תורה ליתן חומש לגבוה שאז ביחד הרי הוא השווי האמיתי ונמצא ההקדש לא הפסיד. והרלב"ג כתב הטעם כי דרך המוכר חפץ לחברו להוסיף חומש על דמיו, ולכך אף כאן כשגואל את שדהו מההקדש ראוי שיוסיף חומש על דמיו כדרך המכר דבני אדם.

טעם נוסף נראה, כי כשהמקדיש גואל את ביתו אזי לא ניכר רושם ההקדש כי כשהקדש מכרוהו לאחר ניכר העניין שיצא מרשות הבעלים ועבר על ידי ההקדש לקונה, אבל כשהמקדיש פודה את ההקדש אין ניכר כל רושם ותואר הקדש הבית, ורצתה התורה שיהא ניכר שהקדישוהו ולכך ציוותה כי כשהמקדיש פודה יוסיף חמישית שאז ניכר תואר ורושם ההקדש, וטעם המספר חומש שזה השיעור שהטילה תורה בכמה מקומות ולא חילקה תורה.

כל חרם קדש קדשים הוא לה'. (כ"ז כ"ח).

הטעם פירש החינוך שחרם הוא כעין קללה על הנכסים, וכיון שקילל נכסיו חזרו נכסיו לרשות גבוה וביטל מזה גדר 'הארץ נתן לבני אדם', ולכן הולך לרשות גבוה, ולדברי האומר סתם חרמות לכהנים הטעם כי הכהנים נקראים 'חלק ה'.'

מה ה' אלקינו שואל מעימנו

בתינו, ועכשיו הביא עלינו אסון נורא זה שפגע בכל שכבות היהדות החרדית ואחז בכל פינות הבית.

והנה אין אנו מתיימרים לבוא כאן לומר במה יש להתחזק, דבר זה מסור לגדולי ישראל שליט"א לידע מה מוטל על הציבור להתחזק באופן כללי. אך צריך לדעת שמלבד החיזוק הכללי שמוטל על כל הכלל, עיקר החיזוק הוא באופן פרטי על כל אחד ואחד, שאסון גדול כזה הוא דיבור פרטי של הקב"ה עם כל יחיד ויחיד, שכל אחד ואחד שומע את הדברים ומדעזעזע כל ליבו, והוא דיבור פרטי ומיוחד של הקב"ה לכל אחד מאיתנו ואצל כל אחד מוטל להתחזק בדברים הנודעים אצלו, וכל אחד יודע בעצמו מה הקב"ה שואל מעימו.

ושמעתי עדות נאמנה מת"ח מופלג שהיה אצל מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א ששאלוהו ממדינה מסוימת שאירעו בה כמה צרות ואסונות ר"ל, ושאלו את פיו במה יש להתחזק, אמר להם מרן זיע"א "כל אחד יודע במה להתחזק". שאלו אותו בשנית שבכל זאת מבקשים לדעת חיזוק מסוים, ואמר להם שוב – כל אחד יודע במה להתחזק. וכן בשלישית. והיינו שבאמת אצל כל אחד החיזוק הוא בדבר אחר שכל אחד רפוי בנושא אחר, ועיקר כוונת הקב"ה לעורר כל אחד ואחד במה שצריך תיקון אצלו. (מלבד מה שבדאי יש חיזוק כללי המוטל על הציבור וזה מסור לגדולי ישראל להודיע אותנו).

ויתן ה' שנדע ונשכיל לנצל את האסון הזה וההזמנות הזו, לתכלית הנרצית שבעבורה הביא הקב"ה את הדבר הזה עלינו, ונבוא מזה להתעוררות אמיתית בדברים המוטלים עלינו, ולא נוסף עוד לדאבה וירפא ה' לכל הלבבות השבורים והדווים, אכ"ר.

המשך בפתח הגליון

והנה אסון זה אירע ביום הילולא דרשב"י, אשר ביום זה יש לו רשות וכוח בעולם, דהא כל ענין ההילולא הוא מחמת דביום זה ניתנה לו רשות לגלות סתרי תורה, ויש להתחזק בתורתו, אשר אחד מהם הוא ענין הטעמא דקרא, דר"ש דריש טעמא דקרא, אשר למטרה זו הוקם גליון זה להרבות השיח סביב טעמי התורה ויזכנו ה"ת להרבות בזה.

עוד יש להעיר דהנה ידוע דנחלקו היאך היא דרך העבודה, דדעת רבי ישמעאל דהיא תורה עם דרך ארץ, אך דעת ר"ש היא דא"כ תורה מה תהא עליה, אלא יהא עוסק רק בתורה, ואיתא דהרבה עשו כר"ש ולא עלתה בידם, ומבארים דזהו בתור עבודת רבים, אך כיהידים יש הרבה שעשו ועלתה בידם, וזכה דורנו לכך שיש הרבה ההולכים כדעת ר"ש בזה, ובעיקר בזכות הנשים הצדקניות אשר נטלו על עצמם עול פרנסת הבית, אך מחמת הא דאיכא רבים כאלה, נוצר מצב דאף אלו דאין להם עסק אחר מ"מ אין כולם עסוקים רק בלימוד התורה בעמל, ויש להתחזק בזה, והקב"ה יזכנו להתחזק ויהיה דבר זה מכוח הנפטרים ולעילוי נשמתם, וניזכה בקרוב לקבלת משיח צדקנו ולתחיית המתים במהרה בימינו אמן.

תגובות והוספות יתקבלו בברכה, ויובאו בעז"ה במדור הערות (על דעת העורך)

ניתן לשלוח תגובות וכן לקבל את הגליון (וספר אליה תמימה) במייל, בכתובת 1315615645@gmail.com או בטל' 0527195975

ניתן לקבל את הגליון במייל בכתובת הנ"ל, כמו"כ ניתן לקבל ספר אליה תמימה (מהדורת מייל)

לתרומות נא לפנות לכתובת המייל או לטל' הנ"ל, ניתן להנציח את הגליון